

بسم الله الرحمن الرحيم

نرم افزار ریاضی و آمار

استاد حجت قجر

دانشکده فنی و حرفه‌ای انقلاب اسلامی

۱۳۹۴

طراح: حسام غلامی

فهرست مطالب

۴	نرم افزار Maple
۴	وارد کردن دستورات:
۵	عملگرهای نرم افزار Maple
۶	تابع Function Advisor
۶	امکانات بیشتر بوسیلهٔ منوی راست کلیک:
۶	فراخوانی توابع موجود در بسته‌ها و زیر‌بسته‌ها:
۷	تابع RealDomain : بسته‌ی
۸	تابع solve
۸	تابع expand
۹	تابع limit
۹	تابع surd
۹	ریاضیات پایه در Maple
۹	تعريف تابع:
۱۱	ترکیب توابع:
۱۲	چند تابع مهم استاندارد در Maple
۱۲	تابع floor
۱۲	تابع ceil
۱۲	تابع round
۱۳	تابع trunk
۱۳	تابع frac
۱۳	تابع rand
۱۴	معرفی برخی توابع موجود در زیر‌بسته‌ی Student
۱۴	معرفی برخی از توابع موجود در زیر‌بسته‌ی Precalculus

۱۴	تابع :PolynomialTutor
۱۴	تابع :RationalFunctionTutor
۱۵	تابع :StandardFunctionTutor
۱۵	تابع :ConicsTutor
۱۵	تابع :CompleteSquare
۱۶	تابع مرکز جرم :CenterOfMass
۱۶	تابع :Line
۱۷	تابع :Slope
۱۷	تابع :Distance
۱۷	بررسی برخی توابع موجود در زیر بسته‌ی :Calculus1
۱۷	تابع :AntiderivativeTutor
۱۷	تابع :AntiderivativePlot
۱۸	تابع :DerivativeTutor
۱۸	تابع :DiffTutor
۱۸	تابع :IntTutor
۱۸	قضیه‌ی مقدار میانگین و محاسبه‌ی آن در Maple به کمک تابع :MeanValueTheoremTutor
۱۹	تابع :ArcLengthTutor

نرم افزار :Maple

نرم افزار **Maple** یکی از توانمند ترین برنامه های قابل استفاده است که در زمینه های مختلف ریاضی به کار میروند. این نرم افزار برای هریک از مفاهیم ریاضی از جمله اعداد، چند جمله ای ها، متغیر ها و توابع، حد، مشتق، انتگرال، معادلات دیفرانسیل، جبر خطی، دنباله ها، سری ها، تحقیق در عملیات، هندسه، آمار و ... توابع پیش ساخته ای دارد. بیشتر کارها در **Maple** توسط توابع پیش ساخته انجام میگیرد گه در صف بسته یا زیر بسته قرار گرفته اند. کل توابع پیش ساخته تقریباً ۳۳۰۰ عدد میباشند. علاوه بر این، امکان تعریف تابع یا توابع جدید نیز وجود دارد. همچنین **Maple** ابزاری در اختیار دارد که به کمک آنها میتوان توابع پیش ساخته با برخی از زبان های کامپیووتری را فراخوانی کند.

اکثر توابع که در بسته های گوناگون قرار دارند، تنها با فعال کردن آن بسته ها قابل اجرا هستند. فعال کردن یک بسته با دستور **with** انجام میگیرد.

مثلًاً دستور مقابل:

```
with(plots);
```

بسته **plots** را فعال میکند و بعد از این دستور میتوان از تمامی توابع آن استفاده کرد.
برای خروج از بسته میتوان از دستور **restart** استفاده کرد. برخی از توابع **Maple** بدون هیچ دستوری نیز قابل استفاده هستند که ما آنها را تابع استاندارد (**Standard**) و اولیه (**Initially**) مینامیم.

وارد کردن دستورات:

در سمت چپ هر صفحه از کار برگ، مستطیلی وجود دارد که نشان دهنده **محل وارد کردن دستور** یا دستورات است. هر دستور میتواند به یکی از کاراکتر های **:** و **؛** منتهی شود.
دستوری که به کاراکتر **:** ختم شود خروجی آن نمایش داده نمیشود ولی اجرا میگردد. مثلًاً:

```
Ln(6):
```

```
Ln(5);
```

$2^{10};$

در یک سطر میتوان یک یا چند دستور را وارد کرد. همچنین یک دستور را میتوان در یک یا چند سطر وارد کرد. در حالتی که یک دستور طولانی است و مجبورید بخشی از آن را در سطر بعدی بنویسید، لازم است از کلید ترکیبی *Shift + Enter* استفاده کنید.

برای آنکه گروهی از دستورات را با هم اجرا کنید، میتوانید از همین دستور نیز استفاده کنید. برای حذف یک دستور با ماوس روی دستور مورد نظر کلیک کرده و سپس کلید ترکیبی *Ctrl + Delete* را فشار دهید.

توجه: عدد π با علامت Pi نوشته میشود.

مثال:

$\text{Sin}(\text{Pi}/6);$

عملگرهای نرم افزار Maple

نرم افزار **Maple** انواع مختلفی از عملگرها را در اختیار کاربر قرار میدهد که به معرفی برخی از آنها میپردازیم.

$<=$	کوچکتر یا مساوی	$+$	جمع
$>$	بزرگتر	$-$	تفريق
$>=$	بزرگتر یا مساوی	$*$	ضرب
$=$	مساوی	$/$	تقسيم
$<>$	نا مساوی	$^$	تowan
$->$	تفريق توابع	$<$	کوچکتر
$::=$	انتساب	$@$	ترکيب
$\%$	عبارت آخری	$\$$	دنباله

%%% سومین عبارت از آخر

%% دومین عبارت از آخر

تابع :Function Advisor

تابعی استاندارد است که میتواند اطلاعات مفیدی را درباره‌ی برحی مفاهیم ریاضی و توابع ریاضی به کاربر ارائه دهد.

مثال:

```
FunctionAdvisor(ln);  
FunctionAdvisor(definition, ln);
```

امکانات بیشتر بوسیله‌ی منوی راست کلیک:

در نرم افزار Maple بوسیله‌ی منوی راست کلیک میتوان امکانات بیشتری را در اختیار داشت. برای مثال، برای نمایش ارقام بیشتر در هنگام محاسبات، روی پاسخ راست کلیک کرده و از منوی متن باز شده گزینه‌ی Approximate را انتخاب کنید.

همچنین امکانات دیگر مانند رسم نمودار بوسیله‌ی گزینه‌ی Plot، گرفتن مشتق بوسیله‌ی گزینه‌ی Differentiate و ... در دسترس میباشد.

فراخوانی توابع موجود در بسته‌ها و زیر بسته‌ها:

فراخوانی توابع در Maple به روش‌های مختلفی انجام می‌گیرد. دو فرم متداوول برای فراخوانی توابع را معرفی میکنیم.

توابع داخلی بیشتر بسته‌ها را میتوان به شکل کوتاه و یا بلند، فراخوانی کرد که عبارت است از:

فرم کوتاه:

```
with(Package);  
Function(Parameters);
```

فرم بلند:

```
Package[Function](Parameters)
```

مثال:

```
A := Matrix([[-13, -10], [21, 16]]):
```

فرم کوتاه:

```
with(LinearAlgebra):  
MatrixPower(A, 2);
```

فرم بلند:

```
LinearAlgebra[MatrixPower](A, 2);
```

همچنین برای فراخوانی یک زیر بسته میتوان از دو فرم کوتاه و بلند استفاده کرد.

فرم کوتاه:

```
with(Package[Subpackage]):  
Function(Parameters);
```

فرم بلند:

```
Package[Subpackage][Function](Parameters);
```

:RealDomain بسته‌ی

```
with(RealDomain);
```

این بسته شامل ۳۸ تابع است. حوزه‌ی کار توابع این بسته، مجموعه‌ی اعداد حقیقی میباشد. برخی از توابع این بسته را بررسی میکنیم.

تابع :solve

به کمک این تابع میتوان معادلات و نا معادلات جبری را حل کرد. به مثال های زیر توجه کنید:

```
solve(4x - 2y = 8, y);  
solve(x^2 + y^2 = 1, x);  
solve(x^2 - x = 2015, x);  
solve({2x - 3y = 7, 3x + 2y = 11}, {x, y});  
solve({x + y + z = 7, x + y - z = 5, x - y + z = 3}, {x, y, z});
```

به کمک **solve** نا معادلات را نیز میتوان حل کرد.

مثال:

```
solve({x + y < 10, x^2 = 9}, {x, y});
```

تابع :expand

یکی دیگر از توابع این بسته، تابع **expand** (بست دادن، باز کردن) میباشد.

مثال:

```
expand((x + 3) * (x + 7));  
expand((x + 1) / (x + 3));  
expand(sin(a + b));  
expand(sin(2x));
```

تابع :**limit**

تابع بعدی تابع **limit** میباشد که برای محاسبه حد توابع مورد استفاده قرار میگیرد.

مثال:

```
limit(sin(x) / x, x = 0);  
limit((x^2 - 7x + 6) / (x^2 - 1), x = 1);
```

تابع :**surd**

تابع بعدی تابع **surd** میباشد که برای ریشه گرفتن از اعداد به کار میروند.

مثال:

```
surd(x, y);  
surd(x^9, 3);
```

ریاضیات پایه در :Maple

تعريف تابع:

اگر ضابطه‌ی یک تابع را داشته باشیم، برای معرفی آن در **Maple** از دستور زیر استفاده میکنیم:

```
f := x -> ; ضابطه
```

مثال:

```
f := x -> x^2 + sin(x);  
f(0);  
f(Pi);
```

میتوان توابع را دو ضابطه‌ای معرفی کرد:

```
g := (x, y) -> ضابطه;
```

مثال:

```
g(x, y) = (x - y) / (x + y);
```

```
g(1, 2);
```

میتوان توابع برداری را نیز معرفی کرد:

```
h := t -> (x(t), y(t));
```

یا

```
h := t -> (x(t), y(t), z(t));
```

مثال:

```
h := t -> (t, t^2, 1/t);
```

```
k := s -> (ln(s), exp(-s));
```

نکته: تابع **exp** یکی از توابع **Maple** است که عدد نیپر را به توان ورودی میرساند.

مثال:

```
exp(x);
```

تذکر: تابع **evalf** تابعی استاندارد است که برای ارزیابی عبارت های عددی پیچیده استفاده میشود.

مثال:

```
evalf[5](Pi);
```

قطعه کد بالا عدد π را تا ۵ رقم نمایش میدهد.

ترکیب توابع:

با استفاده از عملگر `@` میتوان تابع ریاضی را با هم ترکیب کرد.

مثال:

```
f := x -> 1/x;  
g := x -> sin(x);  
(g@f)(x);
```

خروجی قطعه کد بالا $\sin(1/x)$ خواهد بود.

اگر بخواهیم یک عبارت را نام گذاری کنیم، از دستور زیر استفاده میکنیم:

```
q := ضابطه;
```

مثال:

```
q := 1 + cos(x);
```

تابع `unapply` تابعی استاندارد است که برای تبدیل یک عبارت به تابع مورد استفاده قرار میگیرد.

```
r := unapply( q, x);
```

قطعه کد بالا از عبارت `q` یک تابع بر حسب `x` میسازد.

```
r(1);
```

قطعه کد بالا نیز تابع ایجاد شده را با مقدار ۱ اجرا میکند.

چند تابع مهم استاندارد در : Maple

:floor

تابعی استاندارد است، این تابع یک عدد را دریافت کرده و عدد صحیح کوچکتر یا مساوی آن عدد را برابر می‌گرداند. (تابع جزء صحیح)

مثال:

```
floor(-3.718);  
floor( -exp(3) );  
floor( tan(1) );
```

:ceil

تابعی استاندارد است که عدد اعشاری را دریافت کرده و عدد صحیح بزرگتر یا مساوی با آن را برابر می‌گرداند.

مثال:

```
ceil( -exp(3) );
```

:round

تابعی استاندارد است که عدد را دریافت کرده و آن را به نزدیک ترین عدد صحیح گرد می‌کند.

مثال:

```
round(7.81);  
round(7.49);  
round(7.5);
```

```
round(-7.5);
```

:trunk

تابعی استاندارد است که عددی اعشاری را دریافت کرده و قسمت اعشاری را حذف کرده و عدد صحیح آن را پس میدهد.

مثال:

```
trunk(sqrt(257));
```

:frac

تابعی استاندارد است که عددی اعشاری را دریافت کرده و قسمت اعشاری یا کسری آن را بر میگرداند.

مثال:

```
frac(8/3);
```

:rand

تابعی استاندارد است که برای تولید اعداد تصادفی به کار میرود:

```
rand();
```

خروجی حاصل از این تابع همواره یک عدد صحیح مثبت ۱۲ رقمی است. اما این خروجی میتواند توسط کاربر نیز تعیین شود.

برای مثال، دستور زیر دو عدد تصادفی بین صفر و ۲۰ تولید میکند:

```
r := rand(20): r(); r();
```

همچنین میتوان محدوده‌ی اعداد را نیز مشخص کرد. برای مثال دستور زیر دو عدد تصادفی بین اعداد ۲۰ و ۹۴ تولید خواهد کرد:

```
r := rand( 20..94 ): r(); r();
```

معرفی برخی توابع موجود در زیر بسته های

:Student بسته هی

```
with(Student);
```

معرفی برخی از توابع موجود در زیر بسته هی :Precalculus

دارای زیر بسته های است با عنوان Precalculus که تابع های آن را بررسی می کنیم:

```
with(Precalculus);
```

نکته: توابعی که انتهای آنها عبارت Tutor قرار دارد، آموزشی است.

تابع :PolynomialTutor

برای آشنایی بیشتر با نمودار توابع چند جمله ای مورد استفاده قرار می گیرد.

مثال:

```
3^* x ^3 + 2^* x ^2 - x
```

تابع :RationalFunctionTutor

برای آموزش و رسم توابع گویا مورد استفاده قرار می گیرد.

مثال:

$$y=(x^2 + 1) / (x + 1)$$

تابع :StandardFunctionTutor

شامل همهی تابع های استانداردی است که تا به حال داشته ایم. مانند: $\sin$, $\cos$ و ... به کمک آنها میتوان نمودار توابعی که با انتقال، انقباض و یا انبساط تغییر میکنند را رسم کرد.

مثال:

$$3*\sin(2*x) + 1$$
$$1 - 2*\exp(3*x - 1)$$

تابع :ConicsTutor

شامل آموزش مقاطع مخروطی شامل بیضی، دایره، سهمی، هذلولی و ... میباشد.

مثال:

$$x^2 - 3*y^2 + x + y + 3 = 0$$
$$x^2 - y^2 = 1$$

تابع :CompleteSquare

این تابع یک عبارت را گرفته و مربع کامل آن را برمیگرداند.

مثال:

$$\text{CompleteSquare}(x^2 - 4x + 7);$$
$$\text{CompleteSquare}(x^2 - 4x + y^2 + 8y + 1);$$
$$\text{CompleteSquare}(\int ((x+1) / (x^2 + 4x)) dx);$$

نکته: برای درج علامت $\int$ از ابزارهای موجود در سمت چپ نرم‌افزار **Maple** از قسمت Expression/استفاده میکنیم.

اگر بعد از عبارت x ، y یا x بگذاریم، آن عبارت را برحسب x یا y بدست می‌آورد.

مثال:

```
CompleteSquare(x^2 - 4x + y^2 + 8y + 1, x);
```

تابع مرکز جرم :CenterOfMass

این تابع برای پیدا کردن مختصات مرکز جرم چند نقطه در صفحه می‌باشد. ورودی این تابع باید حداقل ۲ نقطه باشد.

مثال:

```
CenterOfMass([-1, 3], [7, -5]);
```

تابع Line :

با کمک این تابع می‌توانیم معادله‌ی خطی را که شیب و عرض از مبدا آن مشخص است را بدست بیاوریم. در این تابع اولین ورودی شیب خط و دومین ورودی عرض از مبدا می‌باشد.

مثال:

```
Line(-2, 3);
```

اگر بخواهیم که جواب به صورت یکجا و به صورت شکل نمایش داده شود مانند دستور زیر عمل میکنیم:

```
Line(-2, 3, output=plot);
```

:Slope تابع

این تابع برای محاسبهٔ شیب خط بین دو نقطه و یا شیب خط واصل بین دو نقطه روی یک منحنی به کار می‌رود.

مثال:

```
Slope([3, -4], [1, 1]);
Slope(3x - 4);
```

:Distance تابع

این تابع فاصلهٔ بین دو نقطه را بدست می‌آورد. نقاط می‌توانند روی یک محور یا در فضای دو بُعدی و یا در فضای سه بُعدی باشند.

مثال:

```
Distance([-1, 1], [3, 7]);
```

:Calculus1 بررسی برخی توابع موجود در زیر بستهٔ

```
with(Calculus1);
```

:AntiderivativeTutor تابع

این تابع برای آموزش انتگرال می‌باشد.

:AntiderivativePlot تابع

این تابع برای رسم نمودار انتگرال می‌باشد.

تابع :DerivativeTutor

این تابع برای آموزش مشتق گیری میباشد.

تابع :DiffTutor

این تابع برای آموزش گام به گام دیفرانسیل میباشد.

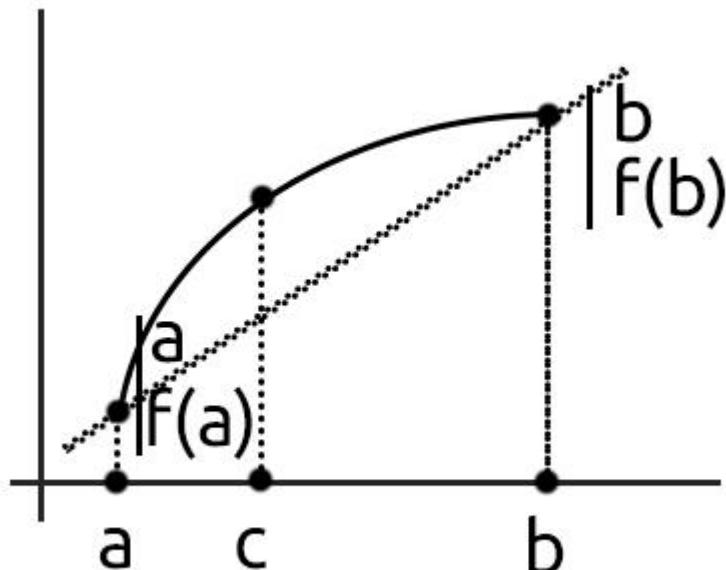
تابع :IntTutor

این تابع برای آموزش گام به گام انتگرال گیری میباشد.

قضیه‌ی مقدار میانگین و محاسبه‌ی آن در Maple به کمک تابع

:MeanValueTheoremTutor

این قضیه بیان میکند که روی منحنی یک تابع خطی مماس میتوان رسم کرد که موازی با پاره خط واصل بین ابتدا و انتهای منحنی است. شیب پاره خط واصل مقدار متوسط تابع را نشان میدهد.

مقدار متوسط شکل بالا از رابطه‌ی زیر به دست می‌آید:

$$\frac{f(b) - f(a)}{b - a} = \bar{f}(c)$$

در **Maple** برای بدست آوردن مقدار متوسط از تابع **MeanValueTheoremTutor** استفاده میشود.

تابع :ArcLengthTutor

به کمک این تابع میتوان طول یک منحنی را در یک فاصله‌ی داده شده بدست آورد.